

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 2017/49
Karar Sayısı : 2017/113
Karar Tarihi : 14.6.2017
R.G.Tarih-Sayısı : 11.8.2017-30151

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 17. Ceza Dairesi

İTİRAZIN KONUSU: 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 281. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ikinci cümlesinin Anayasa'nın 2., 10., 36. ve 38. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi talebidir.

OLAY: Sanık hakkında imar kirliliğine neden olma suçundan açılan davada itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptali için başvurmuştur.

I. İPTALİ İSTENEN KANUN HÜKMÜ

Kanun'un itiraz konusu kuralı da içeren 281. maddesi şöyledir:

“Duruşma hazırlığı

Madde 281- (1) Duruşma hazırlığı aşamasında bölge adliye mahkemesi başkanı veya görevlendireceği üye, 175 inci madde hükümlerine uygun olarak duruşma gününü saptar; gerekli çağrıları yapar. Tutuksuz sanığa yapılacak çağrıda kendi başvurusu üzerine açılacak davanın duruşmasına gelmediğinde davasının reddedileceği ayrıca bildirilir.

(2) Mahkemece, gerekli görülen tanıkların, bilirkişilerin dinlenilmesine ve keşfin yapılmasına karar verilir.”

II. İLK İNCELEME

1. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü hükümleri uyarınca Zühtü ARSLAN, Burhan ÜSTÜN, Engin YILDIRIM, Serdar ÖZGÜLDÜR, Osman Alifeyyaz PAKSÜT, Recep KÖMÜRCÜ, Nuri NECİPOĞLU, Celal Mümtaz AKINCI, Muammer TOPAL, M. Emin KUZ, Hasan Tahsin GÖKCAN, Kadir ÖZKAYA, Rıdvan GÜLEÇ, Recai AKYEL ve Yusuf Şevki HAKYEMEZ'in katılımlarıyla 1.3.2017 tarihinde yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

III. ESASIN İNCELENMESİ

2. Başvuru kararı ve ekleri, Raportör Aydın AYGÜN tarafından hazırlanan işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu kanun hükmü ve dayanan Anayasa kuralları ile bunların gerekçeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. İtirazın Gerekçesi

3. Başvuru kararında özetle istinaf kanun yoluna savcı, malen sorumlu veya katılanın başvurusu ve duruşmaya gelmemesi hâlinde istinaf incelemesine devam edilecekken tutuksuz sanığın yapmış olduğu istinaf başvurusunun sanığın duruşmaya gelmemesi nedeniyle reddedilmesinin hukuk devletine ve eşitlik ilkesine aykırı olduğu, yine itiraz konusu kuralın adil yargılanma hakkının bir parçası olan silahların eşitliği ilkesiyle bağdaşmadığı ve istinaf kanun yoluna başvuran sanık her ne kadar ilk derece mahkemesince suçlu bulunmuşsa da istinaf kanun yoluna başvurduğundan sanığın suçluluğunun hukuk önünde kesinleşmediği, itiraz konusu kuralın masumiyet ilkesine de aykırılık oluşturduğu belirtilerek kuralın Anayasa'nın 2., 10., 36., ve 38. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

B. Kuralın Anlam ve Kapsamı

4. İtiraz konusu kural, istinaf kanun yolunda duruşma hazırlığının nasıl yapılacağını hüküm altına almaktadır. Bu kapsamda tutuksuz sanığa yapılacak çağrıda, kendi başvurusu üzerine açılacak davanın duruşmasına gelmediği takdirde davasının reddedileceğinin ayrıca bildirileceği düzenlenmektedir.

5. İstinaf kanun yolunda duruşma açılmaksızın verilen esastan ret ve bozma kararları ile duruşma sonunda hükmedilen esastan ret ya da ilk derece mahkemesinin kararının kaldırılması üzerine verilecek yeni hükmün düzenlendiği CMK'nın 280. maddesinde meşruhatlı davetiyeyle rağmen duruşmaya gelmeyen tutuksuz sanık hakkında nasıl bir karar verileceği düzenlenmemişse de itiraz başvurusuna konu edilen kural, maddede belirtilen koşullarda yapılan davetiyeyle rağmen istinaf duruşmasına katılmayan sanığın istinaf talebinin reddedileceğini öngörmektedir.

6. İtiraz konusu kuralın uygulama alanı bulabilmesi için istinaf duruşmasına gelmeyen tutuksuz sanığın kabule değer bir mazeretinin bulunmaması gerekir. Diğer bir ifade ile sanığın duruşmaya gelmemesi iradesi dışında bir nedene dayanmamalıdır. Bu gibi hâllerde sanık, CMK'nın 198. ve 274. maddelerinde düzenlenen “*eski hâle getirme*” müessesesinden faydalanarak istinaf talebini tekrar geçerli hâle getirebilir.

7. İstinaf kanun yoluna başvuran tutuksuz sanık kendisine yapılan meşruhatlı davetiyeyle rağmen istinaf duruşmasına katılmamakla birlikte kendisini bir müdafî vasıtasıyla temsil ettirmesi durumunda da itiraz konusu kural uygulama alanı bulur. Bu hâlde de kural, sanığın istinaf talebinin reddedilmesini öngörmektedir. Bu durumu bertaraf edecek, sanığın müdafî yardımından faydalanmasına imkân verecek bir düzenleme CMK kapsamında mevcut değildir.

C. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

8. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında, “*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*” hükmüne yer verilmiştir. Buna göre hak arama özgürlüğünün en önemli iki ögesini oluşturan iddia ve savunma haklarını kısıtlayacak, bu hakların eksiksiz kullanımını engelleyecek ve adil yargılanmaya engel olacak yasa kurallarının Anayasa'nın 36. maddesine aykırılık oluşturacağı açıktır. Maddeyle güvence altına alınan hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı, kendisi bir temel hak niteliği taşımasının yanında diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmasını ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden biridir.

9. Ceza muhakemesi kapsamında bir suçlamayla karşı karşıya kalan şüpheli ya da sanığın sahip olduğu en önemli hakların başında suçlamadan kurtulmasını sağlayacak olan savunma hakkına sahip olması gelir. Anayasa'nın 36. maddesinde savunma hakkı güvence altına alınmakla birlikte anılan maddede belirtilen “*meşru vasıta ve yollardan faydalanmak*” ifadesi, bu kapsamda müdafî yardımından yararlanmayı da içermektedir. Böylece şüpheli veya sanık, kendisini bizzat savunabileceği gibi seçilen ya da atanan bir müdafî yardımından da yararlanabilecektir. Suç isnadı ile karşı karşıya kalan şüpheli ya da sanığın müdafî yardımından yararlanması, savunma hakkının işlerlik kazanması bakımından önemlidir.

10. Ceza yargılamasının asıl amacı maddi gerçeğe ulaşılmasıdır. Maddi gerçeğe ulaşılabilmesinin önemli şartlarından birini de adil ve etkin bir şekilde yürütülen ceza kovuşturması oluşturmaktadır. Ceza yargılamasında soruşturma ve kovuşturma evreleri bir bütün olup adil yargılanma hakkı, soruşturma evresinde olduğu gibi kovuşturma evresi yönünden de geçerlidir. Bu bağlamda savunma hakkının etkili kullanımı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması, dolayısıyla etkin kovuşturma bakımından hayati derecede önemlidir. Bu açıdan da savunma hakkının etkin şekilde kullanılmasına hizmet eden müdafî yardımından yararlanma hakkı maddi gerçeğe ulaşmak amacına da hizmet eder. Başka bir ifade ile sanığın müdafî vasıtasıyla kovuşturma aşamasında kendini savunması, adil bir yargılamaya ve bu yargılama sonucunda verilecek hükmün maddi gerçekle örtüşmesine aracılık eder.

11. Anayasa Mahkemesinin daha önceki bazı kararlarında da belirtildiği üzere kanun yoluna başvurma hakkı da hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkı kapsamındadır. Kanun yolu, bir yargı yeri tarafından verilen ve hukuka aykırı olduğu ileri sürülen bir kararın kural olarak başka bir yargı yeri tarafından incelenmesini sağlayan hukuki bir yoldur. Kanun yolunun amacı, yargı yerleri tarafından verilen kararların kural olarak başka bir yargı yeri tarafından denetlenmesine imkân tanımak suretiyle daha güvenceli bir yargı hizmeti sunmaktır. Adil yargılanma hakkının güvencelerinin kanun yolu başvurusu üzerine yapılacak yargılamalarda da korunması gerekir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de kanun yolu başvurusu sonucunda sanığın duruşmada bizzat hazır bulunmaması durumunda müdafinin de duruşmaya kabul edilmemesini ya da istinaf başvurusunun reddedilmesini adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir (bkz. *Neziraj/Almanya*, B. No: 30804/07, 8.11.2012).

12. Öte yandan kovuşturmanın etkinliğini oluşturan başlıca unsurlardan biri de kovuşturmanın mümkün olan en kısa sürede bitirilmesidir. Anayasa'nın 141. maddesinin son fıkrasında “*Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.*” denilmek suretiyle davaların makul bir süre içinde bitirilmesi gerekliliği açıkça ifade edilmiştir. Bu ilke gereğince devlet, yargılamaların gereksiz yere uzamasını engelleyecek etkin tedbirler almak zorundadır. Bu bağlamda hukuk sisteminin ve özellikle yargılama usulünün yargılamaların makul süre içerisinde bitirilmesini mümkün kılacak şekilde düzenlenmesi ve bu düzenlemelerde davaların nedensiz olarak uzamasına yol açacak usul kurallarına yer verilmemesi, makul sürede yargılanma ilkesinin bir gereğidir. Ancak bu amaçla alınacak kanuni tedbirlerin yargılama sonucunda işin esasına yönelik adil ve hakkaniyete uygun bir karar verilmesine engel oluşturmaması gerektiği de tartışmasızdır. Bu ilkelere uygun olmak kaydıyla yargılama yöntemini belirlemek ise Anayasa'nın 142. maddesi gereğince kanun koyucunun takdir yetkisindedir. Hiç kuşkusuz bu takdir yetkisinin Anayasa'da güvence altına alınmış olan adil yargılanma hakkının özüne dokunmaması gerekir.

13. Hakkın özü, dokunulduğunda söz konusu temel hak ve özgürlüğü anlamsız kılan çekirdek alanı ifade etmekte olup bu yönüyle her temel hak açısından kişiye dokunulmaz asgari bir alan güvencesi sağlamaktadır. Bu çerçevede hakkın kullanılmasını önemli ölçüde

güçleştiren, hakkı kullanılamaz hâle getiren veya ortadan kaldıran sınırlamalar hakkın özüne dokunmaktadır. Savunma hakkı bağlamında da bu hakkın ortadan kaldırılması, kullanılamaz hâle getirilmesi veya kullanılmasının aşırı derecede güçleştirilmesi sonucunu doğuran müdahalelerin, bu hakkın özünü zedeleyeceği açıktır. Kanun koyucunun, yargılamaların mümkün olan en kısa sürede bitirilmesi kapsamında istinaf yargılamasını hızlandıran çeşitli tedbirler öngörmesi takdir yetkisi kapsamındadır. Ancak bu tedbirler adil yargılanma hakkının ve bu kapsamda savunma hakkının özüne dokunmamalıdır. Bu nedenle adil yargılanmanın güvencelerinden olan müdafî yardımından yararlanma hakkını ortadan kaldıran ya da kullanılmasına imkân vermeyen usul kuralları şüphesiz ki adil yargılanma hakkının özüne dokunur.

14. İtiraz konusu kural ile kanun koyucu, tutuksuz sanığa yapılacak çağrıda sanığın istinaf duruşmasına katılmadığı takdirde açtığı istinaf davasının reddedileceğinin ihtar edileceğini düzenlemiştir. Bu hüküm uyarınca davetiye tebliğine rağmen duruşmaya katılmayan tutuksuz sanığın istinaf başvurusunun reddine karar verilecektir. Bununla birlikte kural, istinaf duruşmasına katılmayan tutuksuz sanığın kendisini bir müdafî vasıtasıyla temsil ettirmesi hâline de özel bir düzenleme öngörmemiştir. Başka bir ifade ile istinaf duruşmasına katılmayan sanık, kendisini bir müdafî aracılığıyla o duruşmada temsil ettirse dahi kural gereği istinaf başvurusu reddedilecektir. Bu sonuç da sanığın savunma hakkı kapsamında müdafî yardımından yararlanma hakkını zedelemektedir. İtiraz konusu kuralla kanun koyucunun ceza muhakemesinin temel amacı olan maddi gerçeğe ulaşma amacı karşısında istinaf yargılamasının hızlandırılması amacına öncelik verdiği anlaşılmaktadır. Ancak yukarıda ifade edildiği üzere bu konudaki tercihin; kişilerin savunma hakkını, bu çerçevede müdafî yardımından yararlanma hakkını kullanılamaz hâle getirmemesi gerekir. Tutuksuz sanığın müdafî yardımından yararlanma hakkını yitirmesine neden olan itiraz konusu kural bu yönüyle adil yargılanma hakkıyla bağdaşmamaktadır.

15. Açıklanan nedenlerle kural Anayasa'nın 36. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

16. Kural, Anayasa'nın 36. maddesine aykırı görülerek iptal edildiğinden ayrıca Anayasa'nın 2., 10. ve 38. maddeleri yönünden incelenmesine gerek görülmemiştir.

IV. HÜKÜM

4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 281. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ikinci cümlesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, 14.6.2017 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Zühtü ARSLAN

Başkanvekili
Burhan ÜSTÜN

Başkanvekili
Engin YILDIRIM

Üye
Serdar ÖZGÜLDÜR

Üye
Serruh KALELİ

Üye
Osman Alifeyyaz PAKSÜT

Esas Sayısı : 2017/49
Karar Sayısı : 2017/113

Üye
Nuri NECİPOĞLU

Üye
Hicabi DURSUN

Üye
Celal Mümtaz AKINCI

Üye
Muammer TOPAL

Üye
M. Emin KUZ

Üye
Hasan Tahsin GÖKCAN

Üye
Kadir ÖZKAYA

Üye
Rıdvan GÜLEÇ

Üye
Recai AKYEL

Üye
Yusuf Şevki HAKYEMEZ